

УДК 342.95:314.15

DOI <https://doi.org/10.51989/NUL.2025.2.16>

СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ ПРОТИДІЇ НЕЛЕГАЛЬНІЙ МІГРАЦІЇ

Циганов Олег Григорович,

orcid.org/0000-0002-8924-1139

доктор юридичних наук, доцент,

провідний науковий співробітник

Інституту правотворчості та науково-правових експертиз

Національної академії наук України

У статті досліджуються сутність та зміст протидії нелегальній міграції. Охарактеризовано структуру складу цього правопорушення у міграційній сфері. Зауважується, що до останнього часу серед правознавців не склалося єдиної думки щодо термінологічного позначення соціальної діяльності, спрямованої проти нелегальної міграції. Доведено, що для характеристики змісту такої діяльності термін «протидія» є більш точним порівняно з іншими термінами. Звертається увага на те, що якщо перший напрям протидії правопорушенням – запобігання потенційним протиправним діям – безпосередньо спрямовується на подолання схильності людей та їх спільнот до певної деструктивності, то другий напрям – правове реагування на вже вчинене протиправне діяння – застосовується після усвідомлення та практичної реалізації особою своєї деструктивної схильності. При цьому, поняттям «запобігання правопорушенням» охоплюється сукупність усіх трьох засобів перешкоджання вчиненню протиправних діянь, а саме: їх профілактика, попередження і припинення.

Під протидією нелегальній міграції запропоновано розуміти систему організаційно-правових заходів, здійснюваних уповноваженими на те державними органами з метою врегулювання суспільних відносин у міграційній сфері шляхом попередження, виявлення, припинення порушень міграційного законодавства, притягнення винних осіб до відповідальності, виявлення й усунення причин та умов, що сприяють проявам нелегальної міграції.

До елементів механізму (змісту) протидії нелегальній міграції пропонується віднести мету, завдання й напрями протидії цьому негативному явищу, а також встановити об'єкт та суб'єктів протидії нелегальній міграції. Наголошується, що найнадійнішим засобом запобігання нелегальній міграції на міжнародному рівні є тісна співпраця між країнами походження, призначення та транзиту, надання їм для цього необхідної допомоги з боку розвинених держав.

Ключові слова: нелегальна міграція, протидія правопорушенням, запобігання потенційним правопорушенням, профілактика, попередження, припинення, превентивні заходи, правове реагування на прояви правопорушень, сутність протидії нелегальній міграції, зміст протидії нелегальній міграції.

Tsyhanov Oleh. The essence and content of combating illegal migration

The article examines the essence and content of countering illegal migration. The structure of this offense in the migration sphere is characterized. It is noted that until recently there was no consensus among legal scholars on the terminological designation of social activity directed against illegal migration. It is proven that the term "counteraction" is more accurate in characterizing the content of such activity than other terms. It is noted that if the first direction of combating offenses – preventing potential illegal acts – is directly aimed at overcoming the tendency of people and their communities to a certain destructiveness, then the second direction – legal response to an already committed illegal act – is applied after the person becomes aware and practically implements his destructive tendency. At the same time, the concept of "prevention of offenses" covers the totality of all three means of preventing the commission of illegal acts, namely: their prevention, warning and termination. Administrative coercive measures applied by public authorities to combat illegal migration and the procedure for their implementation are determined by the Code of Ukraine on Administrative Offenses and the Code of Administrative Procedure of Ukraine.

Countering illegal migration is proposed to be understood as a system of organizational and legal measures implemented by authorized state bodies in order to regulate social relations in the migration sphere by preventing, detecting, and terminating violations of migration legislation, holding guilty persons accountable, and identifying and eliminating the causes and conditions that contribute to the manifestations of illegal migration.

The elements of the mechanism (content) of countering illegal migration are proposed to include the goal, objectives, and directions of countering this negative phenomenon, as well as establishing the object and subjects of countering illegal migration. It is emphasized that the most reliable means of preventing illegal migration at the international level is close cooperation between countries of origin, destination, and transit, and providing them with the necessary assistance from developed countries.

Key words: *illegal migration, counteraction to offenses, prevention of potential offenses, prevention, warning, cessation, preventive measures, legal response to manifestations of offenses, the essence of counteraction to illegal migration, the content of counteraction to illegal migration.*

Постановка проблеми. Значними перешкодами на шляху глобалізації сучасного світу постають розбіжності в культурі, релігії та етнічній належності населення різних країн, відмінності в стані їх економічного та технологічного розвитку. При цьому, злиття цивілізацій супроводжується загостренням протиріч, призводить до радикалізації, конфліктів і, навіть, терору, а також зумовлює значні неконтрольовані міграційні процеси. Водночас, намагання держав урегулювати міграції населення, посилити контроль над ними, обмежує можливості легального в'їзду мігрантів й стає причиною активного використання нелегальних каналів.

Міграційні процеси, як комплексне суспільне явище, та одна з їх складових – нелегальна міграція – мають багатоаспектний, міждисциплінарний характер, а тому були предметом дослідження вчених різних галузей вітчизняної науки. Серед правознавців України значний внесок у вивчення цієї проблематики зробили О.О. Бандурка, В.А. Бортник, Д.В. Голобородько, Т.В. Дракохруст, В.О. Жук, В.А. Колпаков, О.В. Кузьменко, О.А. Малиновська, Т.П. Мінка, С.А. Мозоль, А.Ф. Мота, А.В. Новіченко, В.І. Олефір, О.І. Піскун, І.М. Прибиткова, Ю.І. Римаренко, І.І. Серова, А.С. Соколовський та ін. Утім питання протидії нелегальній міграції, визначення можливих загроз для національної безпеки України, пов'язаних із цим негативним соціальним явищем, зокрема в умовах широкомасштабної збройної агресії з боку РФ, залишаються досить актуальними. Більше того, в сучасних умовах України потребують нагального удосконалення адміністра-

тивно-правові засади взаємодії суб'єктів протидії нелегальній (незаконній) міграції в країні.

То ж, **метою нашого наукового пошуку** є з'ясування сутності та змісту протидії нелегальній міграції, розкриття напрямів протидії цьому негативному соціальному явищу, а також визначення елементів механізму зазначеної протидії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під нелегальною міграцією зазвичай розуміють рух певних осіб через національні кордони без наявності визначених дозволів або з порушенням правил та режиму перетинання таких кордонів, а також перебування осіб в іншій країні після завершення терміну, обумовленого їх в'їзною візою, та/або з порушенням правил перебування. Наголосимо, що це негативне явище й на сьогодні залишається однією з найбільш конфліктогенних проблем міжнародної міграції. Більше того, вона стала викликом світовій спільноті, масштаби та можливі наслідки загострення якого можуть являти собою серйозну загрозу міжнародній стабільності та сталому розвитку держав. Нелегальна міграція є соціально небезпечним, шкідливим, протизаконним явищем, що реально загрожує національним інтересам та публічній безпеці держав.

Варто нагадати, що структура складу правопорушення – чи то адміністративного, чи то кримінального – традиційно являє собою сукупність чотирьох елементів, а саме – об'єкта, об'єктивної сторони, суб'єкта та суб'єктивної сторони.

Отже, об'єктом міграційного правопорушення є суспільні відносини, які охороняються міграційним законодавством, а

безпосереднім об'єктом такого проступку є конкретні суспільні відносини у сфері регулювання міграційних процесів, що охороняються адміністративною санкцією. Відповідно, об'єктом правопорушення, передбаченого статтею 203 КУпАП, є порушення законодавства про правовий статус іноземців та осіб без громадянства, а об'єктом правопорушення, передбаченого статтею 204-1 КУпАП, є суспільні відносини у сфері охорони державного кордону України. Об'єктивною стороною делікту, передбаченого статтею 203 КУпАП, є порушення іноземцями та особами без громадянства законодавства про правовий статус іноземців та осіб без громадянства, а правопорушення, передбаченого статтею 204-1 КУпАП, – незаконне перетинання або спроба незаконного перетинання державного кордону України.

Суб'єктивна сторона характеризується для правопорушення, передбаченого статтею 203 КУпАП, наявністю вини у формі умислу, а для правопорушення, передбаченого статтею 204-1 КУпАП, – наявністю прямого умислу. Суб'єктом правопорушення, передбаченого статтею 203 КУпАП, може бути іноземець або особа без громадянства, а проступку, передбаченого статтею 204-1 КУпАП, – громадянин України, іноземець або особа без громадянства.

Щодо цього потрібно вказати, що відповідно до статті 16 КУпАП, іноземці й особи без громадянства, які перебувають на території України, підлягають адміністративній відповідальності на загальних підставах з громадянами України. Тобто до іноземців та осіб без громадянства можуть застосовуватися види адміністративних стягнень, що визначені статтею 24 КУпАП, як-от: попередження, штраф, конфіскація, виправні роботи, адміністративний арешт тощо. Також, згідно з частиною третьою статті 24 КУпАП, Законами України може бути передбачено адміністративне видворення за межі України іноземців і осіб без громадянства за вчинення адміністративних правопорушень, які грубо порушують правопорядок [1].

Варто зауважити, що як серед науковців, так і практичних працівників до цього часу немає єдності у термінологічному позначенні соціальної діяльності, спря-

мованої проти цієї негативної складової міграційних процесів. Адже для відображення такої діяльності дослідники використовують різні за своїм змістом терміни: «протидія нелегальній міграції», «запобігання (попередження) нелегальної міграції», «боротьба з нелегальною міграцією», «контроль над нелегальною міграцією» тощо. Крім того, зміст зазначених понять визначається по-різному: в одних випадках змістом того чи іншого терміну пропонують охоплювати всі аспекти цієї діяльності, а в інших – лише її частину.

Так, С.В. Книш у своєму дисертаційному дослідженні співробітництво держав, спрямоване проти нелегальної міграції, як правопорушення міжнародного характеру, позначає терміном «боротьба» [2]. Цей же термін у своєму дослідженні щодо міжнародної координації боротьби з незаконною міграцією використовують й фахівці Центру миру, конверсії та зовнішньої політики України [3]. Крім того, термін «боротьба» щодо нелегальної міграції до недавнього часу використовувався також в офіційних документах нашої держави (як-от, Програма боротьби з незаконною міграцією на 2001–2004 роки) [4].

О.В. Кузьменко в одній своїй науковій праці для характеристики діяльності, спрямованої проти нелегальної міграції, використовує термін «боротьба» [5], а в іншій – «протидія» [6]. І.І. Серова у дисертаційному дослідженні діяльність, спрямовану проти цього міграційного правопорушення, позначає терміном «протидія» [7]. Такої ж точки зору на зазначену соціальну діяльність додержуються й А.Ф. Мота [8], А.В. Новіченко [9], В.І. Олефір [10], І.П. Сторожукта та деякі інші вітчизняні правознавці.

Термін «запобігання» для позначення соціальної діяльності, спрямованої проти нелегальної міграції, у своїх наукових працях використовували, зокрема, такі дослідники, як: Н.В. Бондаренко [12], Т.В. Дракохруст [13], Н.А. Орловська [14]. О.А. Малиновська у монографії «Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії» щодо позначення діяльності, спрямованої проти цього негативного явища глобального масштабу, взагалі паралельно використовує терміни «боротьба», «протидія» й «запобігання» [15].

Вважаємо, що варто погодитися з думкою Д.В. Голобородька, відповідно до якої для характеристики змісту діяльності, спрямованої проти нелегальної міграції, термін «протидія» є більш точним порівняно з іншими термінами. Свою думку вчений обґрунтовує тим, що термін «протидія нелегальній міграції» характеризує весь комплекс заходів впливу на нелегальну міграцію, в тому числі вплив на її соціальні передумови, причини та умови порушень міграційного законодавства, правоохоронну діяльність щодо виявлення, розслідування таких діянь, притягнення винних у вчиненні їх осіб до відповідальності, усунення причин та умов, що сприяють нелегальній міграції. Водночас термін «боротьба з нелегальною міграцією» асоціюється переважно з моментом активного наступу на це негативне явище із застосуванням репресивних заходів кримінально-правового та іншого характеру, із протиборством з конкретними проявами порушень міграційного законодавства і особами, котрі їх вчинили. Крім того, боротьба з нелегальною міграцією зазвичай не ототожнюється із заходами протидії їй, які мають, зокрема, профілактичне спрямування [16, с. 19-20].

Слід наголосити, що протидія правопорушенням – це складне соціально-правове явище, яке відбувається на різних рівнях життєдіяльності суспільства. Якщо в основу поділу протидії адміністративним правопорушенням на рівні покласти в якості критерію соціальний об'єкт, на який спрямовується протидія, (у нашому випадку – нелегальна міграція), то можливо виокремити загальносоціальний, груповий та індивідуальний рівні такої протидії. Тоді, з огляду на зазначене, слід визнати допустимим оперування такими поняттями, як загальносоціальна, спеціальна організаційно-правова та адміністративно-юстиційна протидія правопорушенням.

Кожен із цих рівнів або видів протидії правопорушенням характеризується наявністю відносно автономного, але однотипного механізму її здійснення, структура якого на всіх трьох рівнях становить зміст протидії протиправним діянням загалом. Характеристику зазначеного механізму (зміст) протидії правопорушенням на

кожному з трьох її рівнів слід розпочати з того, що протидія протиправним діянням на усіх її рівнях здійснюється за двома взаємопов'язаними напрямками, кожен із яких відображає відповідну складову змісту самого правопорушення. Як відомо, явище «правопорушення» має дві відносно автономні складові: перша – це схильність людей та їх спільнот до певної деструктивності та відповідні їй детермінанти, а друга – реалізація зазначеної схильності, що має прояв у вигляді вчинення протиправних діянь. Відповідно, перший напрям протидії правопорушенням безпосередньо спрямовується на подолання вказаної схильності та її детермінації. Назвемо його *запобіганням потенційним правопорушенням* (запобігання правопорушенням). Другий напрям протидії правопорушенням – це, як відомо, *правове реагування на вже вчинене протиправне діяння*.

Зауважимо, що взяті окремо ці два напрями – запобігання потенційним правопорушенням і реагування на їх прояви – також є складними соціально-правовими явищами, які мають власний зміст. При цьому, термін «запобігання» в юриспруденції слід розуміти як діяльність, що перешкоджає вчиненню правопорушень, не допускає їх вчинення. Запобігати – означає «не допускати чогось заздалегідь, відвертати» [17]. Досягається такий результат шляхом застосування заходів *профілактики*, що «спрямовані на запобігання, відвернення розвитку соціальних проблем» [18], *попередження*, тобто «застереження проти чого-небудь; запобігання вияву чого-небудь небажаного» [19], або *припинення* розпочатих правопорушень, що тлумачиться як «змушування перестати щось вчиняти» [20, с. 717].

Профілактика адміністративних правопорушень є першим засобом запобігання їх вчиненню. Вона полягає в нейтралізації відповідних передумов можливого правопорушення, або в діяльності з усунення та нейтралізації причин його можливого вчинення, а також умов, що сприяють цьому.

Коли профілактика виявляється недостатньо ефективною, виникає потреба в застосуванні наступного засобу запобігання – *попередження адміністративного правопорушення*, як сукупності заходів,

безпосередньо спрямованих на свідомість конкретних осіб або окремих їхніх груп, що мають протиправні наміри, замислюють вчинення правопорушення. Такі заходи мають на меті попередити скоєння протиправного вчинку й застосовуються, коли вчинення правопорушення тільки передбачається. На рівні індивідуального запобігання правопорушенням попередження проявляється як інформування потенційного правопорушника про нераціональність спланованого ним протиправного діяння. Головною ознакою цієї форми запобігання є наявність зусиль, що застосовуються до конкретних осіб, які вже мають намір учинити правопорушення.

Якщо й попередження не зупиняє потенційного правопорушника і він розпочинає підготовку до вчинення адміністративного проступку, застосовується третій, останній засіб запобігання вчинення такого правопорушення – *припинення* готування до його вчинення. Під заходами адміністративного припинення розуміється примусове припинення діянь, які містять у собі ознаки адміністративного порушення (у виняткових випадках – і злочину). Ці заходи мають на меті припинення неправомірних дій порушника, встановлення його особи, застосування до порушника адміністративного стягнення, а також недопущення шкідливих наслідків. Потреба в застосуванні заходів адміністративного припинення виникає у випадках, коли застосування заходів адміністративного попередження є неефективним.

Таким чином, поняттям «запобігання» охоплюється сукупність трьох вказаних засобів перешкоджання вчиненню адміністративних правопорушень, перший з яких, *профілактика*, спрямовується на першу складову правопорушення – причини й умови вчинення протиправного діяння; другий, *попередження*, націлений на другу складову правопорушення – схильність людей до вчинення проступків; третій, *припинення*, блокує створення умов для вчинення адміністративного правопорушення, тобто запобігає готуванню до його вчинення. Але саме запобігання як комплекс названих вище засобів є складовою більш широкого явища і відповідного поняття – «протидія вчиненню правопорушень».

Зауважимо, що згідно з пунктом 1 частини першої статті 23 Закону України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 р. № 580-VIII, поліція відповідно до покладених на неї завдань здійснює превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню правопорушень [21]. Водночас слід відзначити, що поняття «превенція» і «превентивна діяльність» в адміністративному праві України з'явилися відносно недавно, хоча такого роду діяльність здійснювалася вітчизняними органами правопорядку в усі часи свого існування й називалася попереджувальною, тобто такою що передуює вчиненню правопорушень. Наразі офіційного тлумачення зазначених понять в законодавстві України немає, проте низка нормативно-правових актів, зокрема Закон України «Про Національну поліцію», ці терміни містить.

В адміністративно-правовому аспекті поняття «превенція» розглядається як врегульовані нормами адміністративного права випереджувальні дії, спрямовані на недопущення настання небажаних наслідків. Іншими словами, превенція відноситься до такого напрямку протидії правопорушенням як запобігання потенційним проявам протиправних діянь і має метою усунення чи трансформацію протиправних думок, намірів і бажань людини та створення надійних стримуючих факторів.

У статті 31 Закону України «Про Національну поліцію» превентивними поліцейськими заходами визначено наступні дії: 1) перевірка документів особи; 2) опитування особи; 3) поверхнева перевірка і огляд; 4) зупинення транспортного засобу; 5) вимога залишити місце і обмеження доступу до визначеної території; 6) обмеження пересування особи, транспортного засобу або фактичного володіння річчю; 7) проникнення до житла чи іншого володіння особи; 8) перевірка дотримання вимог дозвільної системи органів внутрішніх справ; 9) застосування технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису; 10) перевірка дотримання обмежень, установлених законом стосовно осіб, які перебувають під адміністративним наглядом, та інших категорій осіб; 11) поліцейське піклування [21].

Наступним напрямом протидії вчиненню правопорушень, а отже, напрямом протидії, що застосовується після реалізації особою своєї деструктивної схильності, що має прояв у вигляді вчинення нею правопорушення, є *правове реагування на вже вчинене протиправне діяння*.

Заходи адміністративного примусу, що застосовуються органами публічної влади у протидії нелегальній міграції, та порядок їх реалізації визначені кодифікованими нормативно-правовими актами – Кодексом України про адміністративні правопорушення та Кодексом адміністративного судочинства України. Їх норми регламентують два різновиди адміністративних проваджень, які переважно використовуються як процесуальна форма правоохоронної діяльності, спрямованої на боротьбу з нелегальною міграцією – провадження у справах про адміністративні правопорушення та адміністративного судочинства. Кодекс України про адміністративні правопорушення є законодавчим актом, в якому систематизовано норми, що регулюють правовідносини, пов'язані з адміністративною відповідальністю. Зокрема, цей кодекс є основним джерелом норм, які встановлюють адміністративну відповідальність.

До суб'єктів здійснення правосуддя у справах про порушення міграційного законодавства слід віднести суди загальної юрисдикції та адміністративні суди. До компетенції перших закон відносить судовий розгляд справ про порушення міграційного законодавства, а до компетенції других – прийняття рішення про примусове видворення нелегальних мігрантів.

Таким чином, адміністративно-правова протидія нелегальній (незаконній) міграції – це комплекс заходів, методів і інструментів, які використовуються органами державної влади для запобігання, виявлення та усунення правопорушень міграційного законодавства або у сфері охорони державного кордону, а також для підтримання публічного порядку і забезпечення законності у зазначеній сфері. Основні аспекти вказаної протидії включають запобігання правопорушенням міграційного законодавства або у сфері охорони державного кордону, їх виявлення, усунення та забезпечення виконання законодавства у цій сфері.

Зауважимо, що цілком слушною є позиція Д.В. Голобородька, який розглядає діяльність щодо протидії нелегальній міграції саме у системному значенні. А отже всю соціальну діяльність, яка спрямовується проти нелегальної міграції, вчений позначає терміном «протидія нелегальній міграції». При цьому, вказаний термін охоплює весь спектр діяльності, спрямованої проти нелегальної міграції, включаючи застосування репресивних і запобіжних заходів [22, с. 21].

Виходячи з цього, *протидію нелегальній міграції у широкому розумінні* слід розглядати як будь-яку діяльність у сфері соціального управління, котра, не переслідуючи спеціальної мети, сприяє зменшенню можливостей для проявів нелегальної міграції, зокрема шляхом забезпечення верховенства права, реалізації інших принципів права, розвитку демократичного суспільства та утвердження правової держави. *У вузькому розумінні протидія нелегальній міграції* це система організаційно-правових заходів, здійснюваних уповноваженими на те державними органами з метою впливу на суспільні відносини у міграційній сфері шляхом попередження, виявлення, припинення порушень міграційного законодавства, притягнення винних осіб до відповідальності, виявлення й усунення причин та умов, що сприяють проявам нелегальної міграції. Варто зауважити, що протидія нелегальній міграції у вузькому розумінні розглядається саме як спеціальна організаційно-правова протидія цьому міграційному правопорушенню.

Для розкриття механізму (змісту) протидії нелегальній міграції потрібно визначити мету, завдання й напрями протидії цьому негативному явищу, а також встановити об'єкт та суб'єктів протидії нелегальній міграції.

Метою протидії нелегальній міграції є забезпечення встановленого порядку перетину іноземцями та особами без громадянства державного кордону України, транзитного проїзду її територією та дотримання правил перебування на території України.

Враховуючи зазначену мету, *головними завданнями щодо протидії нелегальній (незаконній) міграції можна визначити такі:*

з'ясування основних соціальних передумов, причин правопорушень у міграційній сфері; формування державної міграційної політики, а на її підставі визначення стратегії і тактики протидії нелегальній міграції; визначення суб'єктів протидії нелегальній міграції, їх компетенції; розробка та практична реалізація програм протидії нелегальній міграції, які б включали відповідні соціально-економічні, політичні, правові, організаційно-управлінські, правоохоронні та інші заходи; формування системи міграційного законодавства, в тому числі вдосконалення законодавства про відповідальність за порушення міграційного законодавства; використання позитивного досвіду інших країн і міжнародної спільноти в цілому щодо протидії нелегальній міграції; розширення співробітництва з іншими державами та міжнародними організаціями у міграційній сфері [23, с. 251; 24, с. 93–94].

Залежно від характеру та основної мети застосування заходів щодо протидії нелегальній міграції можна виділити такі напрями протидії цьому негативному явищу:

- профілактика і попередження нелегальної міграції;
- виявлення фактів нелегального перебування іноземців та осіб без громадянства на території України;
- припинення порушень міграційного законодавства;
- застосування заходів відповідальності до нелегальних мігрантів та інших порушників міграційного законодавства.

Об'єктом протидії нелегальній міграції є сама нелегальна міграція як негативне соціальне явище, у тому числі її конкретні прояви, а також міграційні відносини та їх суб'єкти, фактори, що зумовлюють нелегальну міграцію.

Виходячи із змісту діяльності щодо протидії нелегальній міграції, функціонального призначення та кола повноважень *суб'єкти протидії нелегальній міграції* можуть бути поділені на такі основні групи: 1) суб'єкти законодавчого забезпечення протидії нелегальній міграції; 2) суб'єкти безпосередньої правоохоронної діяльності в сфері протидії нелегальній міграції; 3) суб'єкти здійснення правосуддя у справах про порушення міграційного законо-

давства; 4) суб'єкти запобігання нелегальній міграції; 5) суб'єкти контролю та нагляду за діяльністю суб'єктів безпосередньої правоохоронної діяльності у сфері протидії нелегальній міграції [16, с. 21–22; 24, с. 99].

Під *адміністративною діяльністю суб'єктів протидії нелегальній міграції* щодо протидії цьому негативному соціальному явищу слід розуміти врегульовану нормами адміністративного права підзаконну, державно-владну, виконавчо-розпорядчу діяльність, спрямовану на профілактику і попередження нелегальної міграції, виявлення нелегальних мігрантів, їх затримання, облік, притягнення до адміністративної відповідальності, видворення за межі України, з'ясування і усунення причин та умов, що сприяють цьому протиправному діянню у міграційній сфері.

Напружена ситуація з нелегальною міграцією в Україні постійно вимагає пошуку нових адекватних та дієвих механізмів профілактики цього глобального негативного явища, підвищення рівня управління процесами міграції, зниження негативного впливу неконтрольованої міграції на соціально-економічну ситуацію в Україні й сусідніх державах, а також розширення регіонального й міжнародного співробітництва щодо запобігання нелегальної міграції. Зокрема, слід враховувати думку міжнародних експертів про те, що найнадійнішим засобом запобігання нелегальній міграції є тісна співпраця між країнами походження, призначення та транзиту, надання їм для цього необхідної допомоги з боку розвинених держав [25, с. 314].

Що стосується державної міграційної політики в Україні, то до стратегічних документів у цій сфері слід віднести Концепцію державної міграційної політики України [26] та Стратегію державної міграційної політики України на період до 2025 року (далі – Стратегія) [27]. Окремий розділ Стратегії присвячений саме проблемі запобігання нелегальній міграції та визначає конкретні кроки у цій сфері. На запобігання нелегальній міграції спрямовані п'ять з десяти визначених Стратегією цілей, а саме: ефективно використовувати систему видачі віз та можливості консульських установ для управління міграцією;

здійснювати прикордонний контроль осіб, адаптований до змінних міграційних потоків та можливостей інтегрованого управління кордонами; посилити контроль за дотриманням міграційного законодавства всередині держави; забезпечити повагу до людської гідності осіб, що повертаються, заохочуючи їх до добровільного повернення; запровадити належний механізм та програми регуляризації (легалізація, міграційна амністія) нелегальних мігрантів.

Висновки. Підсумовуючи, слід наголосити, що нелегальна міграція, як одна із складових міграційних процесів, й на сьогодні залишається однією з найбільш конфліктогенних проблем у цій сфері. Втім, серед фахівців до цього часу немає єдності думок щодо термінологічного позначення діяльності, спрямованої проти цього негативного соціального явища. З'ясовано, що для характеристики змісту зазначеної діяльності термін «протидія» є більш точним порівняно з іншими термінами. Звер-

тається увага на те, що протидія правопорушенням у міграційній сфері, повинна здійснюватися за двома основними напрямками: запобігання потенційним правопорушенням та правове реагування на вже вчинені протиправні діяння.

Під протидією нелегальній міграції запропоновано розуміти систему організаційно-правових заходів, здійснюваних уповноваженими на те державними органами з метою врегулювання суспільних відносин у міграційній сфері шляхом попередження, виявлення, припинення порушень міграційного законодавства, притягнення винних осіб до відповідальності, виявлення й усунення причин та умов, що сприяють проявам нелегальної міграції. До елементів механізму (змісту) протидії нелегальній міграції пропонується відносити мету, завдання й напрями протидії цьому негативному явищу, а також встановити об'єкт та суб'єктів протидії нелегальній міграції.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 10.03.2025).
2. Книш С. В. Міжнародно-правове співробітництво держав у боротьбі з нелегальною міграцією : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11. Київ, 2010. 186 с.
3. Міжнародна координація боротьби з незаконною міграцією : Український контекст. Кордони України. Проект Центру миру, конверсії та зовнішньої політики України. URL: https://cpcfpu.org.ua/projects/borders/-papers/migration/document_1 (дата звернення: 10.03.2025).
4. Програма боротьби з незаконною міграцією на 2001 – 2004 роки : затверджено Указом Президента України від 18 січня 2001 р. № 22/2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/622/2011> (дата звернення: 10.03.2025).
5. Кузьменко О. Боротьба з нелегальною міграцією в Україні. Вісник Української Академії державного управління. 1999. № 4. С. 283–287.
6. Кузьменко О. Міри відповідальності як спосіб протидії нелегальній міграції. *Право України*. 2000. № 3. С. 97–99.
7. Серова І. І. Міжнародно-правові механізми протидії нелегальній міграції : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата юр. наук : 12.00.11. Київ, 2004. 21 с.
8. Мота А. Ф. Теорія і практика протидії нелегальній міграції органами Державної прикордонної служби України : адміністративно-правовий аспект : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Хмельницький, 2010. 519 с.
9. Новіченко А. В. Адміністративно-правове забезпечення протидії нелегальній (незаконній) міграції в Україні : дис. ... д-ра філос. у галузі права. Харків, 2020. 197 с.
10. Олефір В. І. Адміністративно-правове регулювання протидії нелегальній міграції та торгівлі людьми : монографія. Київ : Друкарня МВС України, 2004. 308 с.
11. Сторожук І. П. Адміністративно-правова протидія міграційним правопорушенням. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2020. № 4. С. 235–239.
12. Бондаренко Н. В. Зарубіжний досвід запобігання нелегальній міграції. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Вип. 1. Том 2. С. 212–220.

13. Дракохруст Т. Адміністративно-правові форми та методи запобігання підрозділами громадської безпеки Національної поліції нелегальній міграції. *Актуальні проблеми правознавства*. 2019. В. 4 (20). С. 76–80.
14. Орловська Н. А. Нелегальна міграція : понятійні контексти та стратегічні напрями запобігання. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2019. № 4. С. 109–115.
15. Малиновська О. А. Міграційна політика : глобальний контекст та українські реалії : Монографія. Київ : НІСД, 2018. 472 с.
16. Голобородько Д. В. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ щодо протидії нелегальній міграції : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Дніпропетровськ, 2009. 221 с.
17. Запобігати. UKRLIT.ORG – публічна електронна бібліотека української художньої літератури. URL: <http://ukrlit.org/slovnuk/zapobigati> (дата звернення: 10.03.2025).
18. Профілактика. SLOVNYK.ME – Великий тлумачний словник сучасної мови. URL: <https://slovnuk.me/search?term=профілактика> (дата звернення: 10.03.2025).
19. Попередження. SLOVNYK.ME – Великий тлумачний словник сучасної мови. URL: <https://slovnuk.me/dict/vts/popередження> (дата звернення: 10.03.2025).
20. Новий тлумачний словник української мови: у чотирьох томах. Том 3. Київ : Аконіт, 2001. 927 с.
21. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/-show/580-19#Text> (дата звернення: 10.03.2025).
22. Голобородько Д. В. Конспект лекцій з дисципліни «Протидія Національної поліції нелегальній міграції». Дніпро : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2016. 38 с. URL: https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/library/student/-lectures/pnpnm_19_2.pdf (дата звернення: 10.03.2025).
23. Адміністративно-правове регулювання міграційних процесів : навч. посібник. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2012. 326 с.
24. Сопільник Р. Л., Ковалів М. В., Єсімов С. С. та ін. Міграційне право України : навч. посіб. Львів : СПОЛОМ, 2023. 260 с.
25. 2008 World Migration Report. Managing Labour Mobility in the Evolving Global Economy / IOM. Geneva, 2008.
26. Концепція Державної міграційної політики України: схвалено Указом Президента України від 30 травня 2011 р. № 622/2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/622/2011> (дата звернення: 10.03.2025).
27. Стратегія державної міграційної політики України на період до 2025 року : схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 липня 2017 р. № 482-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/482-2017-%D1%80> (дата звернення: 10.03.2025).